

**Αλεξιάδη Στ.,** *Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας 1991, σελ. 1-311.

**Φαρσεδάκη Ιάκ.,** *Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη 1991, σελ. 1-281.

**Αντώνη Δ. Μαγγανά**

Ο λόγος που έβαλα και τα δυο συγγράμματα κάτω από τον ίδιο τίτλο είναι επειδή ανήκουν στο χώρο της αντεγκληματικής πολιτικής υπό τη στενή ή την ευρεία του έννοια.

Τα Ευρωπαϊκά Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής του Στ.Αλεξιάδη είναι μια συλλογή Αποφάσεων και Συστάσεων της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης συναφών με το θέμα<sup>1</sup>. Την επιλογή των κειμένων, την απόδοση και το σχολιασμό έχει κάμει ο ίδιος ο συγγραφέας. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχει ένα άρτιο ευρετήριο της ύλης.

Ο Στ.Αλεξιάδης διάλεξε τη χρονολογική και όχι θεματική παρουσίαση των Αποφάσεων και Συστάσεων. Μια τέτοια επιλογή έστω και αν από πρώτη άποψη δυσκολεύει κάπως την έρευνα κάποιου που θέλει να συλλέξει στοιχεία για ένα συγκεκριμένο θέμα (π.χ. ναρκωτικά, τροχαία) παρουσιάζει το εξής σημαντικό πλεονέκτημα. Αρχίζοντας από το 1962 βλέπομε καθαρά τη σημαντική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής σκέψης και επιστήμης στον τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής. Ειδικότερα, μεγάλη προώθηση δόθηκε στους τομείς.

α) του σεβασμού των βασικών δικαιωμάτων του ατόμου (υπόπτου, υποδίκου, καταδικασθέντος).

β) των νέων μορφών εγκληματικότητας, όπως της σχετικής με το περιβάλλον, τα δικαιώματα του καταναλωτή, τα τροχαία αδικήματα και την οικονομική εγκληματικότητα, τονίζοντας έτσι την τάση της τελευταίας εικοσαετίας για ποινικοποίηση ορισμένων συμπεριφορών.

γ) της πρόληψης της οποίας η σημασία τονίζεται σε σημείο ώστε η Σύσταση που αφορά τη χρησιμοποίηση μηχανοκινήτου οχήματος χωρίς τη συναίνεση του δικαιούχου (joy riding) να περιλαμβάνει μόνο μέτρα που αφορούν την πρόληψη.

δ) Της συμμετοχής του κοινού στη χάραξη μιας συγκεκριμένης αντεγκληματικής πολιτικής. Ειδικότερα όσον αφορά τους ανήλικους είναι εμφανής η προσπάθεια τονισμού της εξωιδρυματικής μεταχείρισης σε αντιπαραβολή προς τον "εγκλεισμό".

ε) Της τάσης για ουσιαστικότερη και αποτελεσματικότερη συνεργασία των διαφόρων κρατών στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης.

Προσπαθήσαμε να ενώσουμε θεματικά τις διάφορες Συστάσεις και Αποφάσεις. Πρώτες σε όγκο είναι εκείνες που αφορούν τη σωφρονιστική και μεταποινική μεταχείριση του ατόμου με ιδιαίτερη έμφαση στους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς κανόνες. Αξιοσημείωτη είναι η Σύσταση 12 του 1989 που αφορά την εκπαίδευση στη φυλακή αφού αναγνωρίζεται

σε τέτοιο επίπεδο η επίδραση που μπορεί να ασκήσει η εκπαίδευση στους φυλακισμένους.

Ακολουθούν εκείνες που αφορούν την Ποινική Δικονομία, το σεβασμό των βασικών δικαιωμάτων καθώς και εκείνες που ασχολούνται γενικότερα με διαδικαστικά θέματα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι Αποφάσεις και Συστάσεις οι σχετικές με τις εναλλακτικές ποινές και τις νέες μορφές έκτισης των κλασσικών ποινών.

Στη συνέχεια θα θέλαμε να τονίσουμε τα κείμενα που αφορούν τις νέες μορφές εγκληματικότητας, όπως τις σχετικές με το περιβάλλον, τους καταναλωτές, τη βία στην οικογένεια, τα κεφάλαια με εγκληματική προέλευση, τα εγκλήματα με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, την αεροπειρατεία και άλλα. Ειδικότερα, και όσον αφορά τα ναρκωτικά, την προσοχή μας τραβά ο ευρύς ορισμός που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στην Απόφαση 6 του 1973 και σύμφωνα με την οποία:

“ Για τους σκοπούς [...] της απόφασης ο όρος “ναρκωτικά” - “drug”, “drogue” - περιλαμβάνει κάθε ουσία η οποία λόγω των ψυχοδραστικών και άλλων ιδιοτήτων της, μπορεί να οδηγήσει σε κατάχρηση και σε κατάσταση εξάρτησης “.

Ανάμεσα στα κείμενα που αφορούν την αντεγκληματική πολιτική με τη στενή της έννοια, ενδιαφέρον παρουσιάζουν εκείνα που αφορούν τη συμμετοχή του κοινού στη χάραξη μιας αντεγκληματικής πολιτικής, στην οργάνωση της πρόληψης του εγκλήματος και στην προώθηση της έρευνας γύρω από τις μεθόδους πρόγνωσης της εγκληματικότητας.

Όσον αφορά τους ανήλικους, υπάρχουν τα ενδιαφέροντα κείμενα πάνω στην επίδραση που ασκούν ο τύπος και ο κινηματογράφος στους νέους.

Τέλος θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε τις Αποφάσεις και Συστάσεις που αφορούν τα θύματα εγκληματικών πράξεων (αποζημίωση και γενικότερα βοήθεια των θυμάτων, πρόληψη θυματοποίησης).

Από την επιλογή των παραπάνω κειμένων βλέπομε πως ο συγγραφέας προσπάθησε και πιστεύομε πέτυχε να καλύψει ένα ευρύ πεδίο του κεφαλαίου της αντεγκληματικής πολιτικής. Όσον αφορά τα κείμενα αυτά καθ'εαυτά, έστω και αν ορισμένα, λόγω της λεπτής φύσης των θεμάτων που αφορούν, περιορίζονται στη χάραξη πολύ γενικών αρχών (π.χ. στους τομείς της αφανούς εγκληματικότητας και στις μεθόδους πρόληψης της εγκληματικότητας), παρουσιάζουν με σαφήνεια τις γενικές κατευθύνσεις που θάπρεπε να ακολουθήσουν τα Κράτη-Μέλη για τη χάραξη μιας κοινής αντεγκληματικής πολιτικής.

Όσον αφορά το δεύτερο σύγγραμμα, ο Ιάκ. Φαρσεδάκης, όπως δηλώνει στον πρόλογό του, επέλεξε ορισμένα από τα θέματα σχετικά με την κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα που διαπραγματεύθηκε την τελευταία πενταετία. Περιλαμβάνει διαλέξεις, ανακοινώσεις σε επιστημονικά συνέδρια καθώς και μαθήματα που έδωσε σε ελληνικά ή αλλοδαπά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Η επιλογή των κειμένων έγινε με βάση την εσωτερική ενότητα που παρουσιάζουν. Δεν ακολούθησε τη χρονολογική παρουσίαση των θεμάτων, αλλά η κατάταξή του βασίστηκε στη σημασία των κειμένων από ιστορική και συγκριτική σκοπιά καθώς και από την πλευρά της σύγχρονης θεωρίας και πρακτικής.

Το σύγγραμμα χωρίζεται σε τρεις ενότητες που η κάθε μια περιλαμβάνει 100 περίπου σελίδες: Τα Ιστορικά, τα Συγκριτικά καθώς και τα θέματα της Σύγχρονης θεωρίας και πρακτικής.

Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει ένα κείμενο αφιερωμένο στην εγκληματολογική σκέψη του Αριστοτέλη καθώς και μια διάλεξη που αναλύει την καταδίκη σε θάνατο του Σωκράτη και που δόθηκε με την ευκαιρία των 2.500 χρόνων της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.

Οι βαθιές γνώσεις και η εμπειρία του συγγραφέα με τη σκέψη του Αριστοτέλη φαίνονται από το γεγονός ότι κατάφερε να αποδώσει και παρουσιάσει με συνοπτικό αλλά και συστηματικό τρόπο την ουσία της εγκληματολογικής και ποινικής σκέψης του Αριστοτέλη μέσα στον περιορισμένο χώρο των υποσημειώσεων του πρώτου κειμένου.

Στη διάλεξη με αφορμή το θέμα της καταδίκης σε θάνατο του Σωκράτη, εκτίθεται και αναλύεται το ποινικό δικονομικό σύστημα της αρχαίας Αθήνας, γίνεται περιγραφή των διαφόρων ποινών και δίνεται η σημασία της θανατικής ποινής. Τέλος υπάρχει μια αρκετά ζωντανή περιγραφή του θανάτου του μεγάλου φιλοσόφου. Ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα πως οι Αθηναίοι είχαν συλλάβει το εγκληματικό πρόβλημα στο σύνολό του, ως, κατ'ουσία, συνδεδεμένο με την πολιτική.

Από πρώτη άποψη θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς πώς συνδυάζεται η πρώτη ενότητα που αφορά την ελληνική αρχαιότητα με τις άλλες δύο που άπτονται σύγχρονων θεμάτων. Και όμως, μετά την ανάγνωση του βιβλίου, βλέπει κανείς καθαρά μια συνέχεια που αντικατοπτρίζεται σε μια ταυτότητα προβλημάτων καθώς και της αντιμετώπισής τους (μιλάμε βέβαια για το εγκληματικό φαινόμενο και την ποινή).

Η δεύτερη ενότητα πραγματεύεται τα του Συμβουλίου της Ευρώπης και αρχίζει με μια ανάπτυξη των διαφόρων οργάνων και του τρόπου λειτουργίας τους.

Όσον αφορά τους τομείς δραστηριότητας του Συμβουλίου της Ευρώπης βλέπουμε πώς μεγάλη σημασία δόθηκε και δίνεται στην προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου με έμφαση στα δικαιώματα των παιδιών, των γυναικών, των κρατουμένων και διαφόρων μειονοτήτων.

Τα μέτρα αντεγκληματικής πολιτικής αφορούν τομείς όπως τα ναρκωτικά, η καταστολή της βίας στον αθλητισμό, η βία στην οικογένεια, η καταστολή των τροχαίων αδικημάτων, η προστασία του περιβάλλοντος, η αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος, όπως είδαμε εξάλλου και από τις Συστάσεις και Αποφάσεις που δίνονται στο σύγγραμμα του Στ. Αλεξιάδη που ήδη αναλύσαμε.

Στόχος του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η χάραξη μιας κοινής

αντεγκληματικής πολιτικής. Προτεραιότητα δίνεται στην πρόληψη του περάσματος στην πράξη με μέσα έξω από το ποινικό δίκαιο.

Μεγάλη σημασία για την ελληνική εγκληματολογική θεωρία και πρακτική έχει το τμήμα που ακολουθεί και που δίνει αναλυτικά τις δραστηριότητες και τις εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της εγκληματολογικής έρευνας. Το κείμενο καλύπτει με πληρότητα το θέμα. Ο συγγραφέας ξεκινά εκθέτοντας συνοπτικά το περιεχόμενο των Διασκέψεων Διευθυντών Ινστιτούτων Εγκληματολογικών Ερευνών (1η Διάσκεψη το 1963). Ακολουθεί μια παρουσίαση των Εγκληματικών Συμποσίων ξεκινώντας από το 1973.

Οι διαπιστώσεις του Ιάκ. Φαρσεδάκη σχετικά με τις εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης στον ευρύτερο εγκληματολογικό χώρο έχουν βαρύνουσα σημασία:

1) Όσον αφορά τον τομέα της διακρατικής συνεργασίας, διαπιστώνεται μια πολύ αργή κύρωση των Ευρωπαϊκών Συμβάσεων που οφείλεται κυρίως στην πολυπλοκότητα των θεμάτων και στις πολλαπλές λύσεις που υπάρχουν.

2) Στον τομέα του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας υπάρχει μεγάλη ανάγκη για ελάφρυνση του έργου των ποινικών δικαστηρίων. Αρκετά δύσκολο εμπόδιο όμως αποτελεί η ανάγκη για σεβασμό των βασικών δικαιωμάτων του ατόμου.

3) Μεγάλες δυσχέρειες παρουσιάζονται και στον τομέα της σωφρονιστικής διοίκησης και της μεταχείρισης των εγκληματιών. Τονίζεται η αποφυγή της φυλάκισης και ότι όπου αυτή εμφανίζεται απόλυτα αναγκαία πρέπει να επιδιώκεται η βελτίωση των συνθηκών έκτισής της.

4) Μεγάλες δυσκολίες παρουσιάζονται και στον τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής και των εγκληματολογικών ερευνών λόγω του ότι η δράση πρέπει να είναι ταυτόχρονη, σε διαφορετικά επίπεδα και προς διαφορετικές κατευθύνσεις.

Ως βιβλιογραφία στο τμήμα αυτό υπάρχει μια πολύ ενδιαφέρουσα έκθεση των εργασιών του Συμβουλίου της Ευρώπης που περιλαμβάνει τις Διασκέψεις εγκληματολογικών ερευνών, τα Έγκληματολογικά Συμπόσια, τις Μελέτες σχετικές με την εγκληματολογική έρευνα, τα Υπομνήματα και Εισηγητικές Εκθέσεις που αφορούν Αποφάσεις και Συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών και άλλες βιβλιογραφικές πηγές σχετικές με το θέμα.

Ως παράρτημα υπάρχει ένας πίνακας των Ευρωπαϊκών Συμβάσεων και Πρωτοκόλλων καθώς και μία αναφορά των θεμάτων των Αποφάσεων και Συστάσεων της Επιτροπής Υπουργών των Κρατών-μελών.

Η επόμενη δημοσίευση αφορά την κοινωνική πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων. Πρόκειται για μια ανακοίνωση σε Διεθνές Συμπόσιο του 1988. Και στο χώρο αυτό κινείται άνετα ο Ιάκ. Φαρσεδάκης όπως φαίνεται και από προηγούμενες δημοσιεύσεις του.<sup>2</sup> Εδώ τονίζει τα προβλήματα που συναντούν τόσο η επίσημη κοινωνική αντίδραση όσο και ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα.

Στην τρίτη ενότητα του συγγράμματος, παρατίθενται κείμενα που επιχειρούν μια κριτική θεώρηση των συγχρόνων πρακτικών στο επίπεδο της νομοθεσίας και της λειτουργίας των διαφόρων δικαστικών θεσμών. Το πρώτο άρθρο, μάθημα που δόθηκε στο 42ο Cours International de Criminologie, αφορά τη στέρηση της ελευθερίας και την προσβολή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου πριν από τη δίκη. Σημαντικά είναι τα όσα αναφέρει για την παράκαμψη εφαρμογής του άρθρου 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης της Ρώμης (1950) σχετικά με την προσωρινή κράτηση. Τονίζεται επίσης η μεγάλη διαφορά που υπάρχει στην έκταση εφαρμογής του θεσμού ανάμεσα στις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης (πολύ μεγάλη) και τις χώρες του αγγλοσαξονικού δικαίου.

Στην επόμενη δημοσίευση (ανακοίνωση στην Ιατρική Σχολή) γίνεται μια αρκετά έντονη κριτική του (Σχεδίου τότε) Νόμου για τα Ναρκωτικά όσον αφορά τον έντονο κατασταλτικό του χαρακτήρα.

Στην ανακοίνωση που αναφέρεται στις στρατηγικές της αστυνομικής δράσης κατά της εγκληματικότητας, αναγνωρίζοντας τη δυσκολία του ρόλου που έχει να παίξει ο αστυνομικός, όταν συμπιέζεται αμείλικτα ανάμεσα στην ανάγκη σεβασμού των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ανάγκη μιας σωστής αντεγκληματικής πολιτικής, σωστά παρατηρεί ότι οφείλει να γνωρίζει, όχι μόνο τους νομικούς κανόνες που ορίζουν το πλαίσιο δράσης του, αλλά και όλα τα πορίσματα των επιστημών του ανθρώπου, μια που έχει να χειρισθεί ανθρώπους που δρουν μέσα σε δεδομένες κοινωνικές συνθήκες και καταστάσεις.

Στην παρέμβαση που έκαμε στο 1ο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου σχετικά με την επιμέτρηση της ποινής, τονίζει το σημαντικό ρόλο που καλείται να παίξει ο δικαστής, αφού μόνο στις ανθρωπίνες κοινωνίες μπορεί κάποιος (ο δικαστής) να κρίνει τους ομοίους του μέσα στο πλαίσιο του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Οι δύο τελευταίες δημοσιεύσεις αφορούν, η πρώτη την αντιμετώπιση της γυναίκας και ως δράστη και ως θύματος και τον εγκλεισμό των ανηλίκων και τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Τα δύο συγγράμματα που αναλύσαμε του Στ.Αλεξιάδη και του Ιάκ.Φαρσεδάκη αποτελούν μια σημαντική συμβολή στον ευρύτερο τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής, ειδικότερα η αξία τους για την ελληνική εγκληματολογική επιστήμη και πρακτική είναι μεγάλη. Πρώτα γιατί μέσα από τα κείμενα αυτά δίνεται η ευκαιρία να παρακολουθήσουμε και να ενημερωθούμε για την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής σκέψης και επιστήμης τα τελευταία χρόνια και ύστερα γιατί με την ανάγνωσή τους επιτυγχάνεται μια εξοικείωση με τα ευρωπαϊκά κείμενα που αφορούν τον τομέα.

Δεν έχουμε παρά να ευχηθούμε να υπάρξουν και άλλες τέτοιες δημοσιεύσεις οι οποίες θα δώσουν αναμφισβήτητα μια ουσιαστική ώθηση στη σύγχρονη ελληνική εγκληματολογική έρευνα.

**Υποσημειώσεις**

1. Το ενδιαφέρον του συγγραφέα για τα Ευρωπαϊκά κείμενα και θέματα εκδηλώθηκε ήδη στο σύγγραμμά του: *Ανθρώπινα δικαιώματα - Ποινική καταστολή*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας 1990.

2. *Ιάκ. Φαρσεδάκη, Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, τ.Α!, Αθήνα, 1986 και *ibid*, σελ. 257 επ.